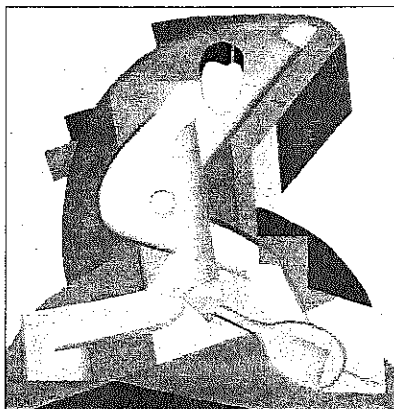

Bij het Krediet aan de Nijverheid maken wij vooral werk van uw talent!

© Sabam, Brussel 1997 - Louis Baugniet - Tennisplayer

Talent is het zout der aarde.
Talent doet de wereld draaien.
Talent geeft ideeën gestalte.

Al 75 jaar is het Krediet aan de Nijverheid zich daarvan bewust. Al 75 jaar besteden wij al onze aandacht aan het talent dat sluimert in de bedrijven die ons hun vertrouwen schenken. Talent, dat soms maar een vonk nodig heeft om zich met succes te ontplooiën in vaak ambitieuze projecten.

Luisterbereidheid, beschikbaarheid, deskundigheid inzake financieringen en beleggingen, specifieke klantgerichte diensten... maken van het Krediet aan de Nijverheid de gesprekspartner bij uitstek voor elke bedrijfsleider.

Laat ook voor uw talent de vonk overslaan en vertrouw op de ervaring van de bank van morgen. Vertrouw op het Krediet aan de Nijverheid.

SAMEN MAKEN WIJ UW PROJECTEN WAAR.

Sterrenkundelaan, 14 - 1210 Brussel - Tel. : 02/214. 15. 23 - Fax : 02/214. 12. 14

FORUM

Ann Verhetsel *

Anniek Desmet *

Tien jaar faillissementen, ontbindingen en oprichtingen in België (1984-1994) Is de ondernemingsdynamiek een grootstedelijk fenomeen?

Trefwoorden: faillissementen; ruimtelijke economie; stadsgeografie

Een gegevensverzameling met de kenmerken van de ondernemingen die in de periode 1984-1994 in België nieuw werden opgericht of verdwenen door faillissement of ontbinding, wordt statistisch verwerkt. Een analyse van de levensduur, de sector van economische activiteit, het maatschappelijk kapitaal en het betrokken aantal werknemers geeft een idee van de problematische of succesvolle ondernemingen. Bijzondere aandacht gaat naar de lokalisatie van de ondernemingsdynamiek, vooral het verband met een al dan niet grootstedelijke lokalisatie. Ondernemingsdynamiek wordt in deze analyse eng gedefinieerd als de verhouding van het aantal ondernemingen die wegvallen (door faillissement of stopzetting) ten opzichte van het aantal nieuw opgerichte. Uit de statistische analyse blijkt dat de ondernemingsdynamiek geconcentreerd blijft in grootstedelijke gebieden, maar dat de ratio significant slechter is in de grootstedelijke gebieden. Het artikel start met een kort overzicht van de huidige wetgeving en de voorgestelde hervormingen in verband met faillissement en gerechtelijk akkoord.

* UFSIA (Universiteit Antwerpen), Faculteit Toegepaste Economische Wetenschappen.

Inleiding

Problemen in ondernemingen, met eventueel faillissement of ontbinding van de onderneming tot gevolg, halen met de regelmaat van een klok het nieuws. De sluiting van een onderneming heeft immers verstrekende gevolgen voor alle betrokken partijen. Bovendien zien we het aantal faillissementen het ene trieste record na het andere breken en in 1995 werd zelfs de kaap van 7.000 faillissementen bereikt. In dit artikel zoeken we een antwoord op de volgende vragen: wanneer heeft men te maken met een faillissement? Wat is het relatieve belang van de faillissementen en ontbindingen ten opzichte van de oprichtingen? Welk soort bedrijven spelen een belangrijke rol in deze problematiek? Ten slotte wordt statistisch getoetst of in grootstedelijke omgevingen de ondernemingsdynamiek al dan niet positiever verloopt dan in de rest van België.

In het eerste deel van dit artikel schetsen we, aan de hand van een literatuurstudie, een algemeen juridisch kader van faillissementen. Het empirisch onderzoek in het tweede deel omvat een analyse van de faillissementen, samen met de ontbindingen en oprichtingen in België in de periode 1984-1994, gebaseerd op een databank van het handelsinformatiebedrijf Graydon. De voornaamste doelstelling van het derde deel is na te gaan of er regionale verschillen bestaan in de ondernemingsdynamiek in België.

1. Juridische aspecten van faillissementen

De faillissementswet (in boek III van het Wetboek van Koophandel) die van toepassing is op ons gegevensbestand (1984-1994) dateert reeds van 1851. Maar aangezien de huidige context niet meer te vergelijken is met de negentiende-eeuwse toestanden, bespreken we ook de recente hervormingsvoorstellen. Deze schrijven onder andere voor dat bedrijven in moeilijkheden sneller moeten worden opgespoord. De statistische analyse in het tweede deel geeft een eerste, zeer algemene indicatie van welk soort bedrijven de voorbije tien jaar tot de risicogroep behoorden.

A. De huidige faillissementswet

Vooraleer we van een faillissement kunnen spreken, moeten drie voorwaarden vervuld zijn: de hoedanigheid van handelaar, het ophouden van de betalingen, en het wankelen van krediet (Ballon, Geens en Stuyck, 1992).

Volgens de eerste voorwaarde kunnen enkel handelaars en handelsvenootschappen met rechtspersoonlijkheid dus failliet verklaard worden. De tweede faillissementsvereiste is de staking van betaling. Dit is het geheel of gedeeltelijk niet meer (kunnen) betalen van schulden. Het is een kwestie van liquiditeit, en niet van solvabiliteit. Wanneer er meer eisbare passiva zijn dan beschikbare activa, kan men de onderneming failliet verklaren. Het komt voor dat de onderneming, niettegenstaande haar insolventie, toch haar betalingen blijft verrichten. Indien deze betalingen met regelmatige middelen gebeuren, is er volgens de faillissementswet geen probleem. Sommige ondernemingen proberen echter hun onmogelijkheid om te betalen te verdoezelen door hun schulden te betalen met achtergehouden RSZ-bijdragen en BTW-achterstanden (Driessens, Huysmans en Thielman, 1990). Deze praktijk kan als bewijs dienen voor de staking van betaling, net als andere indicaties zoals een groot aantal geprotesteerde wissels of een overhaaste sluiting of vlucht. De derde faillissementsvereiste is het wankelen van krediet. Iemand's krediet wankelt wanneer hij geen krediet of vertrouwen meer geniet van zijn kredietverleners en van zijn leveranciers. Het krediet dat aangetast is, moet het handelskrediet zijn. Deze faillissementsvoorwaarde is vooral nuttig als iemand zijn betalingen ten aanzien van enkele schuldeisers gestaakt heeft zonder echter zijn kredietwaardigheid te hebben verloren.

Het faillissement moet worden uitgesproken door de bevoegde rechtbank van koophandel. In het faillissementsvonnis worden één of meerdere curatoren – meestal een advocaat – aangesteld die belast zijn met de afwikkeling van het faillissement. De curator heeft een dubbele taak: enerzijds neemt hij tijdelijk de plaats in van de gefailleerde, anderzijds is hij vertegenwoordiger van de schuldeisers. Als beheerder van het actief vordert de curator bedragen en goederen die klanten en andere derden nog verschuldigd waren aan de gefailleerde. Hij kan ook bepaalde schuldvorderingen uit het passief weren, bijvoorbeeld omdat ze tijdens de verdachte periode ontstaan zijn. Het ereloon van een curator is afhankelijk van de opbrengst van het actief, hij krijgt een percentage van het actief dat hij heeft kunnen verzilveren. De dubbelzinnige rol

van de curator en de wijze waarop zijn vergoeding wordt bepaald, wordt vaak ter discussie gesteld.

Tegenover de buitenbezitstelling van het vermogen of het actief van de gefailleerde staat dat de schuldeisers hun individueel beslagrecht verliezen. Om een gelijke behandeling van de schuldeisers te waarborgen, legt de curator collectief beslag. Daarvoor moeten de schuldvorderingen ten opzichte van de gefailleerde aangegeven worden aan de curator en door hem geverifieerd worden. Eigenlijk is er bij de meeste faillissementen onvoldoende geld aanwezig om alle schuldeisers te kunnen betalen. Zoals bij elk tekort geldt dan de wettelijke rangorde met de voorrechten en hypotheek zoals vastgelegd in de hypotheekwet. De niet-bevoorrechte schuldeisers worden pondspondsgewijs vergoed naar evenredigheid van hun schuldvordering (Driessens, Huysmans en Thielman, 1990; Ballon, Geens en Stuyck, 1992).

B. De voorstellen tot hervorming van de wetgeving

Eigenlijk gaat het om twee wetten: de wet over het gerechtelijk akkoord en een nieuwe faillissementswet. Beide werden een eerste keer in april 1995 door de Kamer van Volksvertegenwoordigers goedgekeurd, maar door de ontbinding van de regering kon de Senaat deze wetten niet meer goedkeuren. In december 1996 werden de wetten een tweede keer goedgekeurd door de Kamer, het is nu in 1997 nog wachten op het fiat van de Senaat. In wat volgt trachten we een schets te geven van de waarschijnlijk toekomstige behandeling van ondernemingen in moeilijkheden.

Eerst wordt geprobeerd de ondernemingen in moeilijkheden sneller op te sporen, om vervolgens door een herstelplan de betaalproblemen op te lossen. Dit gebeurt via het volledig vernieuwde gerechtelijk akkoord. Lukt dit niet, dan moet het faillissement snel worden uitgevoerd. De griffie van de rechtbank van koophandel krijgt de opdracht gegevens te verzamelen over bedrijven met betaalproblemen. Eerst wordt geprobeerd via een minnelijke schikking tot uitstel van betaling te komen. Wanneer echter een handelaar of een handelsvennootschap tijdelijk zijn schulden niet kan betalen, wordt een gerechtelijk akkoord toegestaan. Ook wanneer de continuïteit van een onderneming bedreigd wordt door moeilijkheden die op termijn kunnen leiden tot staking van betaling. Het is de schuldenaar zelf of het Openbaar Ministerie die het gerechtelijk

akkoord aanvragen. In een eerste observatieperiode (6 maanden, verlengbaar met 3 maanden) moet een herstelplan worden opgesteld. Een commissaris moet de schuldenaar daarbij helpen. Het herstelplan kan verschillende vormen aannemen: verandering van betalingstermijnen, schuldverminderingen, verkoop van afdelingen, afvloeiing van personeel, overname van de onderneming of een gedeelte ervan, ... Als een meerderheid van de schuldeisers akkoord gaat met het plan, kan de rechtbank dit opleggen. Het is dan bindend voor alle schuldeisers. Vervolgens start de fase van de definitieve opschorting van betaling, waarin het herstelplan wordt uitgevoerd (2 jaar, te verlengen met 12 maanden). Als het herstelplan wordt uitgevoerd, zijn de schuldvorderingen ingelost.

Wanneer de rechter het herstelplan verwerpt of wanneer de schuldenaar het herstelplan niet naleeft, kan de rechter het faillissement uitspreken. Het faillissement wordt een loutere vereffeningsvorm. Nieuw is dat de rechtbank daarbij uitspraak kan doen over de *verschoonbaarheid* van de gefailleerde. Na beraadslaging van de schuldeisers en met het verslag van de rechter-commissaris over de omstandigheden van het faillissement, kan de verschoonbaarheid worden toegekend. De gefailleerde kan dan niet meer worden vervolgd door de schuldeisers die hun schuldvordering in het faillissement hebben ingediend. Belangrijk nieuw feit is dat de leveranciers een terugvorderingsrecht krijgen van hun goederen die in het bezit zijn van de gefailleerde. De enige die een niet-frauduleuze gefailleerde nog kan achtervolgen zijn de belastingen. Maar er is hoop op een ander vlak: de sociale zekerheid van de zelfstandigen zou een faillissementsverzekering gaan omvatten. De gefailleerde kan dan rekenen op beperkte sociale rechten.

Deze vernieuwingen zullen niet onvoorbereid ingevoerd kunnen worden. De griffie van de rechtbanken zal actief bedrijven met moeilijkheden moeten opsporen, het opstellen van een herstelplan met medewerking van een aangestelde commissaris zal heel wat energie vragen, de communicatie met schuldeisers moet worden geoptimaliseerd, de curatoren worden verplicht regelmatig duidelijke rapporten te maken ... Wanneer men rekening houdt met de evolutie van het aantal ondernemingen in moeilijkheden (zie infra), zullen heel wat investeringen in personeel, werkingsmiddelen, knowhow en creativiteit noodzakelijk zijn.

2. Faillissementen, ontbindingen en oprichtingen in cijfers

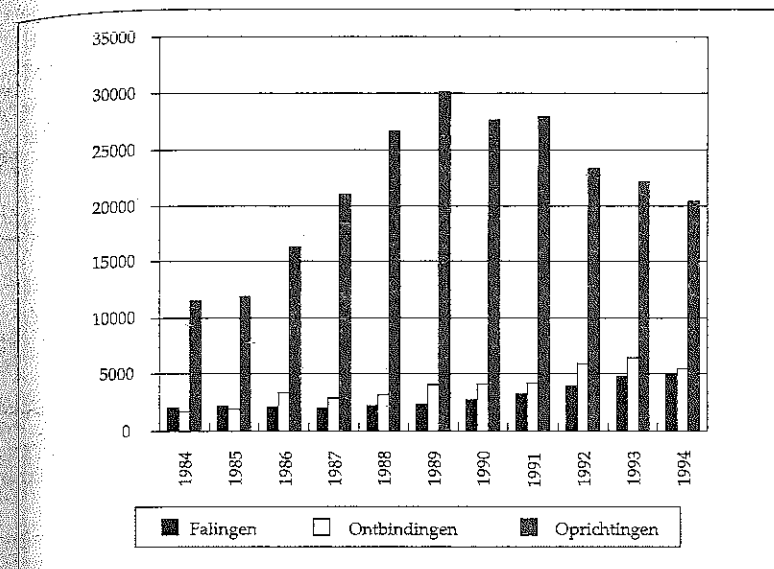
In deze analyse beschouwen we alle faillissementen, ontbindingen en oprichtingen in heel België voor de periode 1984-1994. Omdat de databanken van ontbindingen en oprichtingen geen gegevens bevatten over private ondernemingen, sluiten we deze ook uit de cijfers van faillissementen omwille van de vergelijkbaarheid. In de periode 1984-1994 gingen 14.690 private ondernemingen failliet; in de analyse die volgt wordt daar dus geen rekening mee gehouden. De gemiddelde *ondernemingsratio*, d.i. het aantal faillissementen plus ontbindingen gedeeld door het aantal oprichtingen, bedraagt voor de beschouwde periode 0,32 ($32.677+43.424/238.896$). Er wordt een beeld gegeven van het aantal per jaar, het aantal per economische sector, het maatschappelijk kapitaal en het aantal werknemers. Voor de gefailleerde en de ontbonden ondernemingen wordt ook de levensduur berekend.

A. Korte levensduur

Uit figuur 1 blijkt dat de oprichtingen tussen 1984 en 1989 een sterk stijgende trend vertoonden: een verdrievoudiging binnen een tijdspanne van zes jaar. Maar liefst 47% van alle oprichtingen in de laatste tien jaar had plaats in de periode 1988-1991. Het aantal faillissementen is in de periode 1984-1994 meer dan verdubbeld: van 2.069 faillissementen in 1984 tot 4.958 in 1994. Een derde werd in de laatste twee jaar van de beschouwde periode failliet verklaard. Het verschil tussen het aantal oprichtingen en het aantal faillissementen is sedert 1989 steeds kleiner geworden. Toch werden er in 1994 nog bijna vier keer meer bedrijven opgericht dan er failliet werden verklaard. Net zoals het aantal faillissementen is ook het aantal ontbindingen gestegen. Terwijl de faillissementen tussen 1993 en 1994 nog zijn toegenomen, is het aantal ontbindingen met 15% verminderd. Er is blijkbaar een verschuiving van ontbindingen naar faillissementen.

De ondernemingsratio evolueerde van ongeveer 0,35 in 1984-1986 tot 0,20 in 1987-1989. Daarna kent deze ratio een beperkte stijging in 1990-1991 tot de waarden 0,25-0,27. In 1992 is er een spectaculaire stijging tot 0,42 die nog verder de hoogte inschiet tot 0,51 in 1993-1994. Op het einde van de bestudeerde periode staat dus tegenover elke twee opgerichte ondernemingen één gefailleerde of ontbonden onderneming; tien jaar

Figuur 1. Aantal faillissementen, ontbindingen en oprichtingen tussen 1984 en 1994.

Bron: Eigen berekeningen op basis van de Graydon-databank.

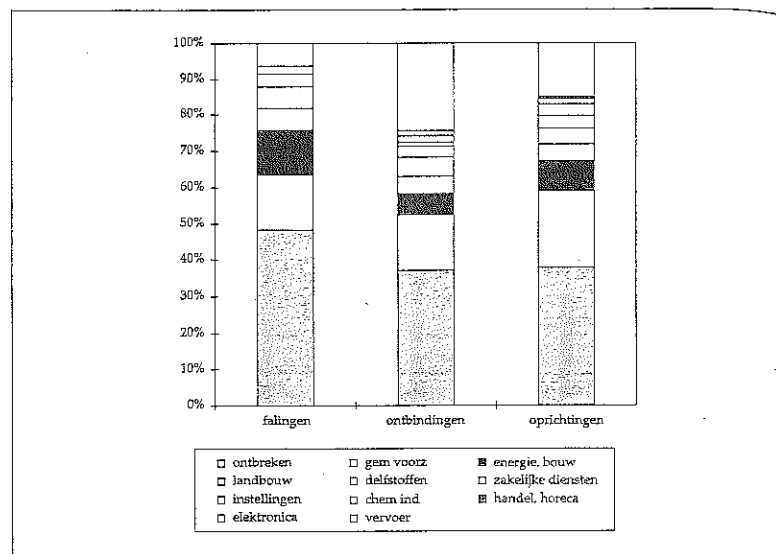
vroeger is de verhouding nog drie nieuwe t.o.v. één verdwenen onderneming.

Het grote aantal oprichtingen kan niet onverdeeld positief beoordeeld worden; de gemiddelde levensduur leert dat juist de piek van oprichtingen eind jaren tachtig leidde tot de piek van faillissementen in het begin van de jaren negentig. Van alle failliete ondernemingen in de periode 1984-1994 bestond iets minder dan de helft (49,4%) hoogstens vier jaar. De piek ligt in 1991 met 57% van de failliete ondernemingen die niet langer dan vier jaar bestond. Van alle ontbonden ondernemingen had de helft zes jaar of minder bestaan.

B. Handel en horeca

Figuur 2 stelt het aantal oprichtingen, faillissementen en ontbindingen voor per sector van economische activiteit.

Figuur 2. Sector van economische activiteit van faillissementen, ontbindingen en oprichtingen (1984-1994).

Bron: Eigen berekeningen op basis van de Graydon-databank.

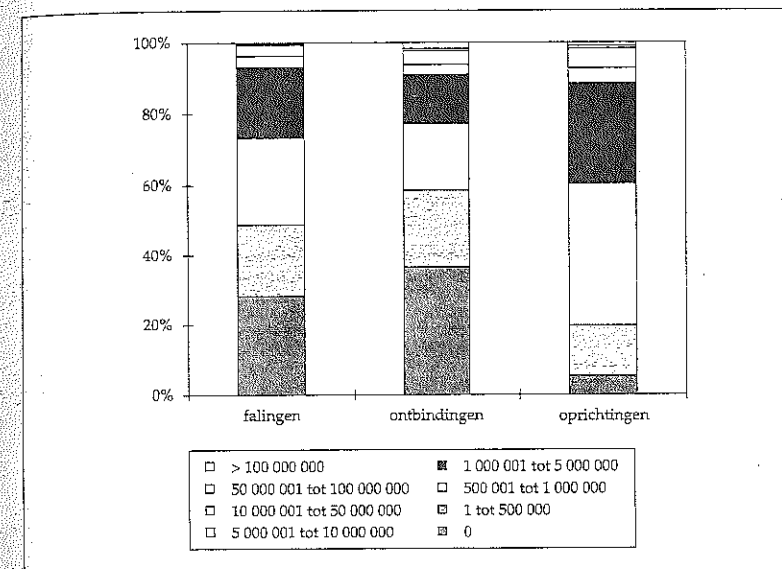
Zowat 45% van de opgerichte ondernemingen houdt zich bezig met groot- of kleinhandel of baat een hotel, restaurant of café uit. De exploitatie van en handel in onroerende goederen, verhuur van machines en voertuigen, zakelijke dienstverlening nam ongeveer een kwart van de oprichtingen voor haar rekening. Een kleine 10% is terug te vinden in de productie en distributie van elektriciteit, gas, water (energie), en in de bouwsector. Bij de faillissementen vinden we dezelfde top drie terug: 51,2% van alle faillissementen in de beschouwde periode waren handels- of horecazaken, 16,5% zijn ondernemingen uit de zakelijke dienstverlening, en de energie en bouw vertegenwoordigen 13,1% van de faillissementen. Ook bij de ontbindingen is de helft te situeren in de sfeer van groot- en kleinhandel en de horeca. De exploitatie van en handel in onroerende goederen, verhuur van machines en voertuigen en zakelijke dienstverlening nemen een vijfde van alle ontbindingen voor hun rekening, en de energie- en bouwsector neemt ook hier een derde plaats voor zijn rekening (7,8%).

In de economische sectoren waar veel ondernemingen worden opgericht, verdwijnen er dus ook veel. De ondernemingsratio valt toch zeer gunstig uit (0,23) voor de categorie waarin de zakelijke dienstverlening twee derde van de ondernemingen uitmaakt. De energie- en bouwsector, de horeca en de vervoersector hebben met respectievelijk 0,33, 0,35 en 0,37 een iets hoger dan gemiddelde waarde. Vooral in de chemie met 0,43 en de elektronica met 0,44 liggen de verhoudingen zeer ongunstig.

C. Consumptie van de kapitaalinvloeden

Figuur 3 geeft ons meer informatie over het maatschappelijk kapitaal, dat is de som van alle toegezegde invloeden in een onderneming.

Figuur 3. Maatschappelijk kapitaal bij faillissement, ontbinding en oprichting (1984-1994).

Bron: Eigen berekeningen op basis van de Graydon-databank.

40% van alle opgerichte ondernemingen heeft een maatschappelijk kapitaal tussen 500.000 en één miljoen BEF; in 28% van de gevallen is dit

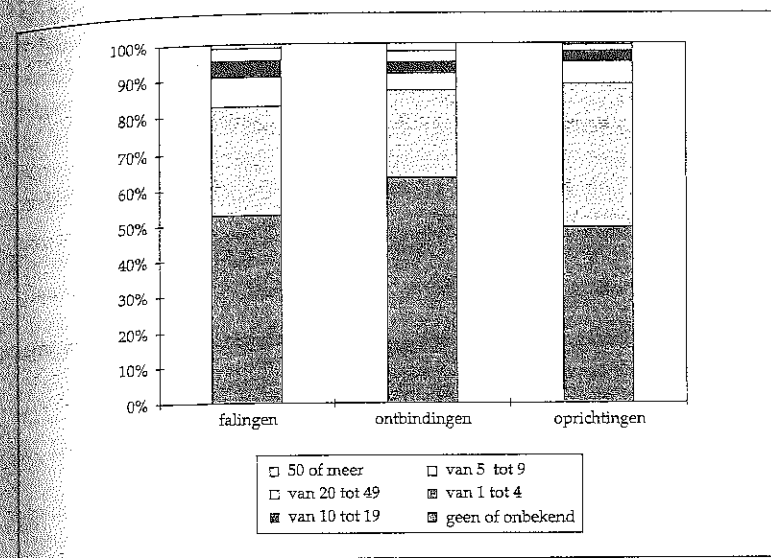
tussen één en vijf miljoen, en een vijfde heeft bij de oprichting een half miljoen of minder maatschappelijk kapitaal. Bij 27,9% van alle failliete bedrijven was er geen maatschappelijk kapitaal meer, bij de ontbonden ondernemingen was dit 36,5%. Van alle failliete bedrijven had 20,7% nog een maatschappelijk kapitaal tussen 1 en 500.000; circa 24,5% had nog tussen het half miljoen en één miljoen, en 19,5% tussen één en vijf miljoen. Bij de ontbindingen constateren we dat het eigen vermogen zoals blijkt uit de balans bij één op vijf nog een bedrag tussen 1 en 500.000 was, en dat circa 30% nog een bedrag tussen het half miljoen en vijf miljoen kon optekenen.

D. Het probleem van de werknemers

Wat het aantal personeelsleden van een nieuw opgerichte onderneming betreft, stellen we vast dat er substantiële verschillen bestaan tussen het aantal werknemers volgens de RSZ-administratie en het aantal werknemers volgens de jaarrekening van het bedrijf. Sociaal-juridische aanpassingen van het RSZ-systeem, eventuele dubbeltellingen (voornamelijk bij cumuls in verschillende beroepsbezigheden) en de toenemende deeltijdse arbeid beïnvloeden onder andere de cijfers van de RSZ-administratie. De toename van de deeltijdse arbeid veroorzaakt een verhoging van de RSZ-inschrijvingen, omdat de RSZ elke werknemer (ook de deeltijdse) als één werknemer telt. Ook het aantal werknemers dat volgens de jaarrekening in de onderneming werkt moet voorzichtig worden geïnterpreteerd, daar het hier om een fiscaal document gaat. Bovendien ontbreekt dit cijfer dikwijls. Hieronder bespreken we de cijfers volgens de jaarrekening (zie figuur 4).

Bij de oprichtingen heeft bijna de helft van de ondernemingen geen werknemers of is dit aantal onbekend, bij de faillissementen is dit 52,7% en bij de ontbindingen zelfs 63,1%. Vier op 10 ondernemingen heeft bij de oprichting 1 tot 4 werknemers in dienst. Bij de faillissementen heeft 1 op 3 en bij de ontbindingen heeft iets meer dan 1 op 5 ondernemingen 1 tot 4 werknemers. 6,3% van de opgerichte bedrijven heeft 5 tot 9 werknemers, 3% heeft 10 tot 19 mensen in dienst en amper 2,3% heeft meer dan 20 werknemers. 8% van alle failliete bedrijven stelde 5 tot 9 mensen tewerk, 4,7% had 10 tot 19 werknemers en in 4,6% van de gevallen had het faillissement van de onderneming gevolgen voor meer dan 20 werknemers. Bij de ontbindingen is deze laatste categorie goed voor 5,2%. De variaties in de werkloosheids- en werkgelegenheidssta-

Figuur 4. Aantal werknemers bij faillissement, ontbinding en oprichting (volgens het jaarverslag) (1984-1994).

Bron: Eigen berekeningen op basis van de Graydon-databank.

tistieken staan niet rechtstreeks in verband met de oprichting en verdwijning van firma's. De meeste arbeidsplaatsen worden immers gecreëerd of gaan verloren in ondernemingen die groeien of afslanken.

De ondernemingsratio per werknemerscategorie ligt bijzonder ongunstig voor de ondernemingen met meer dan 50 werknemers (0,89), met 20-49 werknemers (0,62) en met 10-19 werknemers (0,42). Deze waarde is gemiddeld voor bedrijven met 5 tot 9 werknemers (0,31) en bijzonder gunstig voor de bedrijven met 1 tot 4 werknemers (0,21).

3. Lokalisatie van de ondernemingsdynamiek

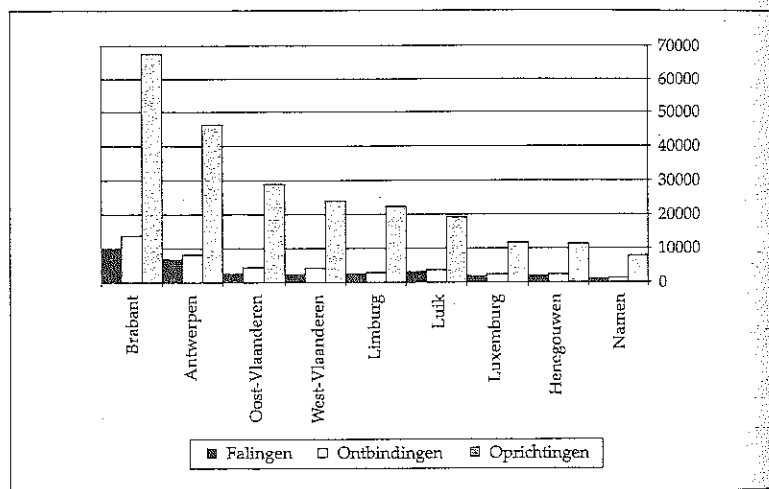
Hier schetsen we een beeld van de ruimtelijke spreiding van de oprichtingen, faillissementen en ontbindingen. Dit gebeurt eerst per provincie, vervolgens meer gedetailleerd op arrondissementeel niveau. Op dat laatste niveau wordt ook statistisch getoetst of er een verband bestaat

tussen de grootstedelijke omgeving en het voorkomen van oprichtingen, faillissementen en ontbindingen. Traditioneel gaat men ervan uit dat de grootstedelijke gebieden de motor van de economie zijn. Draait deze motor of sputtert hij uit het oogpunt van de ondernemingsdynamiek?

A. Brabant en Antwerpen

Figuur 5 geeft een eerste idee van de lokalisatie van de oprichtingen, faillissementen en ontbindingen.

Figuur 5. Lokalisatie per provincie van faillissementen, ontbindingen en oprichtingen (1984-1994).

Bron: Eigen berekeningen op basis van de Graydon-databank.

De provincies Brabant en Antwerpen nemen telkens het leeuwenaandee voor hun rekening. Bijna 30% van alle oprichtingen in de periode 1984-1994 vond plaats in de provincie Brabant, een vijfde in de provincie Antwerpen. Oost-Vlaanderen (12,1%) deed het net iets beter dan het aanpalende West-Vlaanderen (10%). Limburg en Luik volgen op de voet. Luxemburg en Henegouwen halen elk net geen 5% van de totale op-

richtingen, en in Namen waren de nieuwe ondernemers het minst actief (3,3%). De faillissementen waren voor ongeveer een derde te situeren in Brabant en voor 21% in Antwerpen. In Luik kwamen 10% van de faillissementen voor, in Limburg, Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen werden 7 tot 8% van de faillissementen opgetekend. Luxemburg en Henegouwen volgen en Namen scoort het best met nauwelijks 3,6% van de faillissementen. In deze provincies werden echter ook minder ondernemingen opgericht. Bij de ontbindingen vond de helft plaats in Brabant of Antwerpen.

De ondernemingsratio valt het gunstigst uit voor Limburg en Oost-Vlaanderen (0,24, respectievelijk 0,25), West-Vlaanderen volgt met 0,29. De ratio loopt voor Antwerpen en Namen op tot 0,32-0,33, maar hekkensluiters zijn Brabant, Luik, Luxemburg en Henegouwen met 0,35-0,36.

B. De grootstedelijke arrondissementen

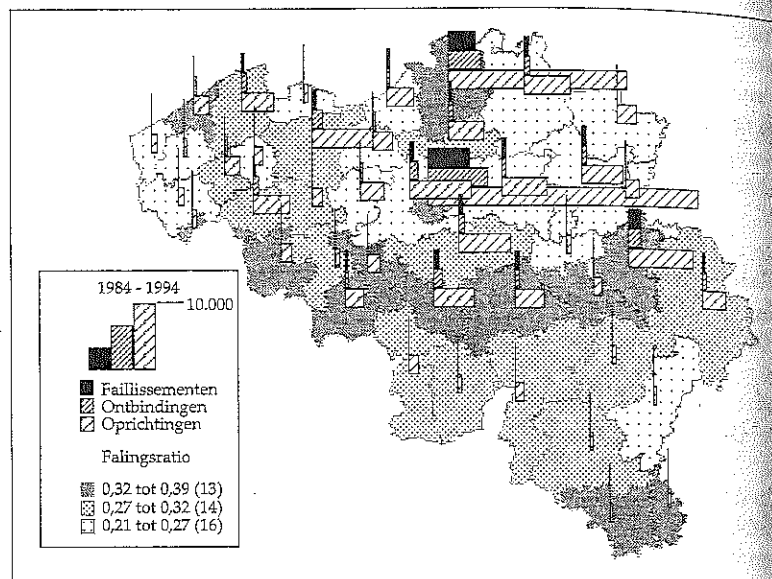
Op de kaart (figuur 6) wordt het aantal oprichtingen, faillissementen en ontbindingen per arrondissement voorgesteld. De staafdiagrammen geven een idee van het absolute aantal faillissementen, ontbindingen en oprichtingen. Er is een duidelijke concentratie in de grootstedelijke arrondissementen Brussel, Antwerpen, Gent, Luik en Charleroi. De arrondissementen zijn tevens ingekleurd met een grijs tint die aangeeft hoe het met de ondernemingsratio is gesteld. De arrondissementen van de Waalse industrieas hebben, op Verviers na, alle een hoge ondernemingsratio. Ook Aarlen en Virton scoren slecht. Verder hebben Brussel, Antwerpen en Oostende veel faillissementen en ontbindingen ten opzichte van het aantal oprichtingen.

Deze kaart met de geografische spreiding van de ondernemingsdynamiek in zowel absolute als relatieve cijfers toont een opvallend slechte score voor de grootstedelijke arrondissementen. In een volgende stap wordt nagegaan of dit fenomeen statistisch significant is.

C. Grootsteden en ondernemingsdynamiek

In vroeger stedelijk economisch onderzoek werd vastgesteld dat de werkgelegenheidsontwikkeling in grootstedelijke arrondissementen ongunstiger verloopt dan in de andere arrondissementen. De verklaring

Figuur 6. Faillissementen, ontbindingen, oprichtingen en faillissementsratio per arrondissement (1984-1994).

Bron: Eigen berekeningen op basis van de Graydon-databank.

daarvoor ligt veeleer in ongunstige lokale omstandigheden (verkeerscongestie, grond- en huurprijzen, loonkosten) dan in sectoriële verschillen (De Brabander, 1987). Tevens stelden Jorissen en Verhetsel (1994) vast dat ook voor de financiële prestaties (bijvoorbeeld zelffinancieringsgraad en discriminantscore) de ondernemingen in de arrondissementen op de klassieke centrale assen (A-B-C-as en Waalse industrieas) het significant slechter doen dan elders. De vraag is nu of er ook een correlatie bestaat tussen het al dan niet aanwezig zijn van een grootstad in een arrondissement en de ondernemingsdynamiek in dat arrondissement. Om die vraag te beantwoorden maakten we gebruik van de Mann/Whitney-test (tabel 1).

Tabel 1. Resultaten van de Mann/Whitney-test.

Ratio	Gemiddeld rangnummer		Z-waarde	P
	Stedelijk	Niet-stedelijk		
Oprichtingen	40,00	19,63	-3,4098	0,0007
Ontbindingen	40,80	19,53	-3,5619	0,0004
Faillissementen	41,00	19,50	-3,5994	0,0003
Faillissementen/oprichtingen	33,80	20,45	-2,2353	0,0254
Ontbindingen/oprichtingen	32,80	20,58	-2,0459	0,0408
(Faillissementen+ontbindingen)/oprichtingen	36,20	20,13	-2,6900	0,0071

Vergelijken we de ondernemingsdynamiek in grootstedelijke en niet-grootstedelijke arrondissementen in absolute termen, dan is er uiteraard een sterk significant verschil. Nog steeds zijn er in de grootstedelijke gebieden een aanzienlijk aantal oprichtingen, maar ook ontbindingen en faillissementen. De ondernemingsdynamiek blijft zich concentreren in de grootstedelijke regio's.

Interessanter zijn de relatieve cijfers. Voor de drie ratio's zien we dat de gemiddelde rang van de grootstedelijke arrondissementen hoger is dan die van de andere gebieden. De verhouding van faillissementen en ontbindingen ten opzichte van oprichtingen is er significant hoger dan in niet-stedelijke regio's.

We stellen vast dat tussen 1984 en 1994 de verhouding tussen faillissementen en ontbindingen ten opzichte van het aantal oprichtingen significant slechter uitvalt in grootstedelijke dan in andere arrondissementen. Om de relatie tussen stedelijkheid en ondernemingsdynamiek beter te doorgronden, moet de analyse hernomen worden op een meer gedetailleerd ruimtelijk niveau. Immers, arrondissementen als Oostende, Brugge, Kortrijk, Mechelen, Namen hebben weliswaar geen grootstad, maar zijn wel arrondissementen met een economie die wordt bepaald door de aanwezige steden. Anderzijds zijn er ook deelgebieden van Brussel, Antwerpen, Gent, Luik en Charleroi met een niet-stedelijk karakter. In de nabije toekomst wordt een analyse gepland op niveau van de postcodegebieden, dan kunnen de stedelijke gebieden uiteraard vrij nauwkeurig afgebakend worden. Een dergelijke meer gedetailleerde ruimtelijke analyse (op gemeentelijk niveau) leverde al interessante inzichten bij de analyse van de relatie tussen stedelijkheid en financiële

prestaties van ondernemingen (Jorissen, Verhetsel en Vandamme, 1994). Ook voor de ondernemingsdynamiek kan dan de binnenstedelijke differentiatie nagegaan worden; fenomenen als suburbanisatie en binnenstedelijke crisis kunnen worden getoetst.

Besluit

De nieuwe wetsvoorstellen voor het gerechtelijk akkoord willen de nadruk leggen op de preventieve tussenkomst in ondernemingen in moeilijkheden; het zou worden toegekend aan ondernemingen die financieel weer gezond kunnen worden. De nieuwe faillissementswet pretendeert een juridisch korte en sociaal draaglijke procedure in te houden.

De cijfers over faillissementen, ontbindingen en oprichtingen tussen 1984 en 1994 tonen dat dit geen sinecure zal zijn. De vraag is zelfs of men geen stap verder moet gaan dan het opsporen en helpen van bedrijven in moeilijkheden. Is het niet nog meer raadzaam al van bij de oprichting van een bedrijf duidelijke en uitgewerkte financiële plannen te vragen? De feiten leren immers dat ondernemingen een steeds kortere levensduur kennen. De groot- en kleinhandel, de horeca en de zakelijke dienstverlening kennen een grote ondernemingsdynamiek: er worden er veel opgericht, maar er verdwijnen er ook veel. Relatief gezien is alleen voor de zakelijke dienstverlening de ondernemingsratio beter dan gemiddeld. Bij de kleinere ondernemingen met 1 tot 4 werknemers, die vaak het eerst van niet-professioneel beheer worden beschuldigd, ligt de ondernemingsratio veel gunstiger dan bij de grote ondernemingen. Er verdwijnen in de periode 1984-1994 bijna even veel ondernemingen met meer dan 50 werknemers als er nieuwe worden opgericht. Uiteraard moet men er rekening mee houden dat een nieuw opgericht bedrijf tijd nodig heeft om te groeien tot een bedrijf van meer dan 50 werknemers.

De ondernemingsdynamiek is in absolute termen vooral geconcentreerd in de arrondissementen Brussel en Antwerpen. Daar worden een groot deel van de ondernemingen opgericht, maar daar gaan er ook de meeste failliet of in ontbinding. Relatief gezien hebben de grootstedelijke arrondissementen een significant grotere ondernemingsratio dan de andere regio's. Dit betekent dus dat in de klassieke economische concentratiegebieden verhoudingsgewijs meer bedrijven verdwijnen dan elders. Lange tijd heeft men gedacht dat die grootstedelijke gebieden vanzelf de

economische dynamiek stimuleren. Investerings om het lokale ondernemingsklimaat in grootstedelijke gebieden te optimaliseren bleven uit. Nochtans is men het er in ruimtelijk-economische kringen over eens dat de grootstedelijke gebieden belangrijke troeven hebben voor een toekomstige economie waarin flexibiliteit een steeds grotere rol zal spelen.

Bibliografie

- BALLON, G., K. GEENS en J. STUYCK (1992), *Handels- en vennootschapsrecht*, Antwerpen, Kluwer.
- COLLE, P. (1989), *Het juridisch kader van de faillissementsvoorkoming*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu.
- DE BRABANDER, G. (1987), "Bestaat er nog een stedelijke crisis na de economische crisis?", in: *De uitgeholde stad*, Brussel, Koning Boudewijnstichting.
- DRIESENS, K., M. HUYSMANS en V. THIELMAN (1990), *Op zoek naar de mens achter het faillissement: onderzoek aan de hand van case-studies naar de sociale begeleiding van te goeder trouw gefailleerden*, Antwerpen, Centrum voor Rechtssociologie, UFSIA.
- VERENIGING VAN VLAAMSE KAMERS VOOR HANDEL EN NIJVERHEID (1995), *De Belgische ondernemingen financieel doorgelicht*, Deurne, MIM.
- BELGISCHE VERENIGING DER BANKEN, *Jaarverslag 1992*, Brussel.
- JORISSEN, A. en A. VERHETSEL (1994), "België, een land met meer dan twee snelheden? Een ruimtelijke analyse van de financiële prestaties van de Belgische ondernemingen", *Tijdschrift voor Economie en Management*, jg. 39, nr. 2, blz. 93-129.
- VERHETSEL, A., A. JORISSEN en S. VANDAMME (1994), "KMO's in het Antwerpse, Brusselse en Mechelse stedelijke leefcomplex: een ruimtelijke analyse van de financieel-economische prestaties van deze ondernemingen", *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, jg. 48, nr. 4, blz. 601-628.
- VLAAMSE COMMISSIE VOOR PREVENTIEF BEDRIJFSBELEID, *Jaarverslag 1994*, Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

Abstract

Failures, Dissolutions and Foundations of Companies in Belgium (1984-1994): A Statistical Analysis and Location Characteristics

This study mainly focuses on a statistical analysis of failures, dissolutions and foundations of companies in Belgium during the period 1984-1994. In this period 238,896 companies were founded, 43,424 were dissolved and 32,677 went bankrupt. The average ratio between the companies that were closed down and those that were founded is 0.32. This means that for every three new companies there is one company that shuts down.

The computation of the lifetime, the distribution over the different economic activity groups, the subscribed capital and the involved labour gives an idea of the problematic and successful companies. Special attention is given to the localisation of these companies, especially the differences between an urban and non-urban localisation. There is, indeed, a significant difference between the ratios in urban and non-urban environment. The performance of companies is better in a non-urban environment than in the centre of municipalities.

Boekbesprekingen

Algemene economie

Economic growth in Europe since 1945

Nicholas Crafts en Gianni Toniolo, eds., *Economic growth in Europe since 1945*
Cambridge, Cambridge University Press,
1996, xxiii + 600 blz. - Prijs: 19,95 GBP
ISBN 0-521-49964-X

Deze collectie van artikelen – die nochtans door een bijzonder verscheiden groep van academici geschreven werden – stelt niet teleur. De twee editors, Nicholas Crafts (London School of Economics) en Gianni Toniolo (Università di Venezia), zijn dan ook een garantie voor kwaliteit. Hoewel ze zich hebben ingespannen om een *common format* te ontwikkelen voor de verschillende bijdragen, hebben ze de auteurs niet of nauwelijks beperkt in hun aanpak, waardoor er toch een rijke verscheidenheid aan invalshoeken is. De verschillende auteurs werken overigens ook regelmatig samen in het kader van het CEPR-netwerk (Centre for Economic Policy Research).

Een inleidend hoofdstuk situeert institutionele benaderingen naast moderne *new growth*- en klassieke *growth accounting*-modellen. Daarnaast wordt bijzonder veel aandacht besteed aan de internationale context van de spectaculaire economische groei vóór, en de groeivertraging ná de olieschokken. Interessant is ook dat de naoorlogse groei in een veel ruimer (seculair) perspectief gekaderd wordt. Een ruimer perspectief leidt immers tot de vaststelling dat

niet zozeer de op het eerste gezicht teleurstellende prestaties van de jaren zeventig, tachtig en negentig om een verklaring vragen, maar vooral de bijzonder hoge groeivoet van de jaren vijftig en zestig. Vanaf 1973 – en zeker in de jaren tachtig en negentig – is er volgens Crafts en Toniolo immers veeleer sprake van een terugkeer naar een seculaire groeitrend dan van een grauwe *downturn* in de een of andere Kondratiev-cyclus (waarvan het bestaan trouwens bijzonder discutabel is).

Naast algemene beschouwingen over de hele periode, detailanalyses voor de subperiodes (1950-1973 en 1973-1995) en de individuele landenstudies, is er ook een bijdrage van Mancur Olson, die wordt gevolgd door een kritische bespreking van Olsons *euroscclerosis*-thesis. Die stelling wijt de relatief ontgoochelende economische prestaties van Europa aan een institutionele sclerose, waarbij diverse belangengroepen, door hun oriëntatie op een te eng gedefinieerd eigenbelang, verdere economische ontwikkeling hinderen. De Duitse econoom Karl-Heinz Pacqué toont de zwaktes in Olsons theorie duidelijk aan. Hij wijst vooral op de empirische studies die Olsons stelling ontkrachten, of toch aantonen dat de variabelen die Olson identificeert weinig verklarende waarde hebben. Deze twee artikelen samen verrijken zeker het boek.

Over de individuele landenstudies kan ik kort zijn: het zijn hoogstaande wetenschappelijke bijdragen, die